

RECENZIE

KURT WUCHTERL – ADOLF HÜBNER: WITTGENSTEIN

VOTOBIA, OLOMOUC 1995, 145 s.

Keď Joachim Schulte, jeden z významných znalcov Wittgensteinovej filozofie a autor viacerých prác na túto tému, píše o tom, za čo vďačí wittgensteinovskej sekundárnej literatúre, úprimne priznáva, že pozná iba jednu jedinú knihu o tomto filozofovi, z ktorej sa nič nenaučil (jej názov však nespomína). Kniha Wuchterla a Hübnera patrí tiež k tým, ktoré sa prečítať oplatí, hoci je skôr pokusom o portrét človeka než filozofa Wittgensteina. Pred filozofom Wittgensteinom sa jednoducho uniknúť nedá a nebol to ani zámer autorov, aj keď pomer medzi biografickými údajmi a výkladom filozofického myslenia hovorí skôr v prospech toho prvého. (Napríklad Wittgensteinovmu *Traktátu* venovali autori približne toľko miesta, ako jeho pôsobeniu na mieste dedinského učiteľa v Dolnom Rakúsku.) Kto by však v knihe hľadal anekdoty z filozofovho života či fantastické odhalenia, bude sklamaný. Autori sa všetkými silami snažia vyhnúť špekuláciám, aby predišli nedorozumeniam a nevytvorili ďalší skreslený obraz tohto muža. Opierajú sa preto o citácie z dobových svedectiev, z korešpondencie Wittgensteina s priateľmi, žiakmi, rodinou... Významným prameňom sú i rodinné kroniky, „Dejiny rodiny“ od Herminy Wittgensteinovej a ďalšie doteraz nezverejnené materiály.

V úvodnej kapitole autori uvádzajú tri zámery: 1) pokúsiť sa pochopiť človeka Wittgensteina, 2) znovu sa zaoberať tým, čo Wittgenstein povedal a 3) pochopiť, čo vlastne Wittgenstein povedať chcel, na čo nás chcel upozorniť. Pribrali sa teda splniť veľmi ťažkú úlohu, a ak si uvedomíme, že kniha má len 145 strán, bude nám jasné, že autori museli starostlivo vyberať, čomu sa budú venovať: museli sa rozhodnúť, pri ktorých udalostiach z jeho života sa pristavia, ktoré črty jeho osobnosti zvýraznia, ktorým z jeho tak rôznorodo orientovaných myšlienok sa budú hlbšie venovať.

V I. kapitole s názvom „Wittgenstein a pozitivistické nedorozumení“ autori opisujú ťažkosti, s ktorými sa stretáva azda každý, kto sa púšťa do interpretovania či rekonštrukcie Wittgensteinových myšlienok a snažia sa aspoň stručne načrtnúť, čo toto meno vo filozofii znamená. Pritom sa dostávajú k známemu problému súvisiacemu so vzťahom Wittgensteina a logického pozitivizmu. Tvrdia, že je síce správne spájať s Wittgensteinom dva významné filozofické prúdy nášho storočia: logický pozitivizmus a tzv. jazykovú analytickú filozofiu, „ale pleso by to odporovalo Wittgensteinovu sebezochopeniu a jeho vlastným intenciam, kdybychom ho klasifikovali jako zakladatele a reprezentanta oněch škol a domnívali se, že tímto označením mu lépe porozumíme.“ Upozorňujú na jednostrannosť a úbohosť pozitivistickej interpretácie, ako aj na to, že Wittgenstein sa

k tomuto hnutiu nikdy nehlásil. O to viac zaráža, že na prebale (iba českého prekladu!) tej istej knihy sa vyslovene konštatuje, že „Ludwig Wittgenstein je predstaviteľom logického pozitivizmu a zakladateľom jazykovej analytickej filosofie“.

Vráťme sa však k samému wuchterlovsko-hübnerovskému portrétu Ludwiga Wittgensteina. Jeho pozadím je história tejto zaujímavej a výnimočnej rodiny. Náš pohľad sa však rýchlo sústreďuje na mladého Ludwiga, jeho život vo Viedni na začiatku 20. storočia a neskôr v Berlíne, potom sledujeme jeho dnes už skoro legendárny obrat k filozofii, jeho príchod na univerzitu v Cambridge, do podnetne pôsobiaceho anglického prostredia, v ktorom si však dokázal zachovať svoju osobitosť. Nepochybne bol impozantnou osobnosťou – stačí si spomenúť na svedectvá jeho súčasníkov, ktorí sa o ňom vyjadrovali ako o „pravom géniovi“, „najväšnejšom mysliteľovi“, o stretnutí s ním ako o „najpôsobivejšom intelektuálnom zážitku“, atď. Bol veľmi svojráznym mysliteľom i človekom, ktorý zostane veľkou záhadou. Wittgenstein bol známy tým, že vôbec nebolo ľahké s ním vyjsť, že sa nezvykol prispôbovať spoločenským konvenciám a že bol veľmi prísny a náročný komunikačným partnerom. Tvrdenie autorov, že jeho najtrvanlivejšie priateľstvá sa utvárali na báze podobných etických a náboženských postojov či spoločnom muzicovaní, a nie filozofii, asi nebude ďaleko od pravdy. Dôkazom toho je napr. i jeho vzťah k Russellovi, plný záujmu, úcty, ale tiež sporov a roztržiek, ktoré napokon vyvrcholili definitívnym rozchodom. (Mimochodom B. Russell bol od neho starší o 17, a nie o 7 rokov, ako sa tvrdí v českom preklade.)

Mnohé z črt jeho portrétu sme ešte nespomenuli: Wittgensteina v 1. a neskôr i v 2. svetovej vojne, jeho pôsobenie na akademickej pôde v Cambridge, ale aj ako dedinského učiteľa, záhradníka, architekta, jeho úniky na sever a tiež jeho myšlienky: o hudbe, náboženstve, židovstve, literatúre (Tolstoj, Dostojevskij), a najmä o filozofii... Rozborom jeho filozofických diel sa autori podrobne nezaoberajú, nesnažia sa byť novátorskými interpretátormi. Pridávajú sa klasického delenia jeho filozofie na skorú a neskorú a celkom dobre sa im dari načrtnúť význam i obsah *Traktátu*. Zmieňujú sa o jeho interpretáciách, pričom poukazujú na ich rôznorodosť. Čitateľ nadobúda istú predstavu o inšpiratívnosti *Traktátu* nielen pre filozofiu, ale napr. i hudbu či poéziu. Stručne charakterizovať jeho neskorú filozofiu je azda ešte ťažšie, keďže jej záber je veľmi široký a Wittgenstein sa dôsledne vyhýbal akejkolvek systematizácii. Autori sa preto pokúsili vyložiť aspoň niektoré základné pojmy: jazyková hra, forma života, istota, význam...

Keďže som mala k dispozícii aj nemecký originál, nemôžem neporovnávať. Práve v kapitolách venovaných Wittgensteinovej filozofii je v českom preklade najviac nepresností i chýb, ktoré pochopenie týchto častí určite neulahčujú. Len heslovite uvediem zopár príkladov: prekladať nemecké *Kennzeichnungen* (deskripcie, t.j. výrazy typu „prvý človek na Mesiáci“) v kontexte Russellovej teórie deskripcii ako „charakteristické znaky“ (čes. prekl. s. 60) je nanajvýš čudné; veta, ktorá niečo vypovedá o svete, je podľa *Traktátu* vetou, ktorá zobrazuje (*abbilden*) istý stav vecí a nie „vytváří stav věcí“ (tamže); keď je reč o problémoch pri interpretácii základných pojmov *Traktátu*,

Tatsachen und Sachverhalte (faktov a stavov vecí), český preklad hovorí o vysvetlení „skutečnosti a stavu věci“ (s. 64); nemecké *Untersuchungen über den Bedeutungsbegriff* neznamená „bádání o významu pojmu“ ale skôr bádania o pojme významu (s. 110) atď. Ako kuriozitu možno ešte uviesť, že prekladateľ skloňuje prezývku Wittgensteinovej sestry Hermíny „Mining“ tak, akoby to bolo nejaké mužské meno.

Celý preklad vo mne budí dojem, že sa robil dosť narychlo. Nechcem brať prekladateľovi právo do istej miery upravovať text, niekedy však preklad prestáva byť prekladom a stáva sa len voľnou (ba dokonca i nesprávnou) parafrázou. Zdá sa mi tiež prehnané, ak v texte, ktorý má 145 strán, prekladateľ vynechá asi na 30 miestach slová, časti viet, ba i celé vety. Aj keď vo väčšine prípadov ide o údaje, ktoré nie sú pre porozumenie textu nevyhnutné, naozaj nevidím dôvod prečo ich vynechávať. Niekedy však dochádza i k výrazným posunom zmyslu, napr. keď zo zásadného *etického* postoja ostane len „zásadní postoj“ (s. 64), či keď sa z *podmienok* možností jazyka stávajú „možnosti jazyka“ (s. 66) atď. V knihe je množstvo citátov, preto sa v nej často používajú viaceré typy písma. Aj keď sa český preklad pritom snaží riadiť originálom, nie vždy sa mu to darí, takže opäť asi na 30 miestach vznikli nezrovnalosti. To však v porovnaní s neadekvátnosťou prekladu nie je až také tragické.

Škoda, že sa nemecká a česká verzia tejto knihy na seba tak málo podobajú i svojim zovňajškom (to sú však už výhrady týkajúce sa celej edície VOTOBIE, v ktorej tieto monografie vychádzajú). Z milého malého paperbacku sa stala honosne sa tváriaca kniha v tvrdej väzbe, s nie veľmi vkusnou grafickou úpravou a cenou, ktorá mnohých iste odradí. Nuž a z množstva fotografií, ktoré dokresľovali jednotlivé kapitoly a mnohé i „dopovedávali“, ostalo len zopár, a i tie boli odstrčené do záveru knihy, pričom ich kvalita je omnoho horšia než v origináli.

Na záver už len dodávam, že sa nemusíme vždy učiť iba na vlastných chybách, aj keď mám obavy, či na Slovensku sa bude mať vôbec kto z chýb VOTOBIE poučiť.

Elena Grohová

JOHN R. SEARLE: MYSL, MOZEK A VĚDA

MLADÁ FRONTA, PRAHA 1994, 129 s.

Možno spojiť chápanie človeka ako bytosti obdarenej mysl'ou a konajúcej racionálne a slobodne, s predstavou sveta modernej fyziky, ktorej stavebným kameňom sú častice bez ducha a významu? John R. Searle vo svojich šiestich prednáškach pre BBC z roku 1984 odpovedá na túto otázku kladne: „(...) naivne mentalistické pojetí subjek-